

ZARYS KOMPONENTU

WZROST ODPORNOŚCI I WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

(nazwa robocza)

Stanowiska zaprezentowane podczas ponad 25 godzin wysłuchań publicznych w sprawie Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) przez organizacje społeczne, partnerów społeczno - gospodarczych czy przedstawicieli samorządów ukazały skalę niezbędnych poprawek, uzupełnień czy wręcz kompleksowego przebudowania założeń Planu. Szczególnie silnie wybrzmiała potrzeba związana z CZŁOWIEKIEM.

To nadanie wymiaru realnie społecznego w tym dokumencie ma szansę sprawić, że uda się zrealizować założenia rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i przezwyciężyć sytuację kryzysową. Zgodnie z zapisami Rozporządzenia PE i Rady (UE) 2021/241 z dnia 12 lutego 2021 r ustanawiającego Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności *“państwo członkowskie musi odpowiedzieć na sytuację społeczną, w tym ubóstwo i wykluczenie społeczne oraz ryzyko nierówności w kolejnych latach, zwłaszcza wśród młodzieży i dzieci”*. Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności musi być też spójny z odpowiednimi wyzwaniami zidentyfikowanymi w kontekście semestru europejskiego, a w szczególności przyczyniać się do realizacji zaleceń szczegółowych dla poszczególnych krajów członkowskich, które corocznie przyjmuje Rada Unii Europejskiej”. Jednym z zaleceń z 2019 i 2020 r. jest "Zapewnienie skutecznych konsultacji publicznych i zaangażowania partnerów w proces kształtowania polityki". Zatem niezbędne jest zwrócenie uwagi na aspekt związany z wzmocnieniem DIALOGU i ogromnej roli społeczeństwa obywatelskiego.

W związku z licznymi wypowiedziami w trakcie przebiegu wysłuchań publicznych rysuje się ewidentnie potrzeba stworzenia odrębnego komponentu WZROST ODPORNOŚCI I WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO (nazwa robocza). Obecnie zarysowane 5 komponentów Planu można, a nawet trzeba, poszerzyć o uwzględnienie partnerów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego, ale oddzielny komponent jest niezbędny zarówno celem uwzględnienia wyartykułowanych podczas wysłuchań potrzeb, ale też dla zapewnienia spójności z zapisami wspomnianego Rozporządzenia unijnego w zakresie zapisów obszaru nr 143 "Wzmocnienie potencjału organów państwa członkowskiego, beneficjentów i odpowiednich partnerów" oraz obszar nr 133 "Poprawa współpracy z partnerami w ramach danego państwa członkowskiego i poza nim".

Co niemniej ważne, będzie to też odpowiedź na wyniki badań, w tym Raport Stowarzyszenia Klon/Jawor¹ który wskazuje, iż 65% organizacji pozarządowych ocenia, że pandemia pogorszyła ich sytuację. Dotyczy to w większym stopniu organizacji z małych i średnich miejscowości oraz tych, które zajmują się rozwojem lokalnym, kulturą czy sportem. Wpływ na gorszą ocenę warunków działania stowarzyszeń i fundacji mają m.in.: pogorszenie sytuacji finansowej (przychody 57% NGO w 2020 roku były niższe niż w 2019); zmniejszenie się grona stałych pracowników i współpracowników (dotknęło to 17% organizacji), a także wolontariuszy (co miało miejsce w 36% NGO). Więcej danych o wpływie pandemii na sektor pozarządowy można znaleźć w raporcie "Rok w pandemii. Raport z badań organizacji pozarządowych 2020/2021"

Wstępnie szacujemy, że na niniejszy Komponent potrzebne byłoby zapewnienie min. 1% alokacji z Instrumentu na KPO.

Komponent WZROST ODPORNOŚCI I WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO powinien uwzględniać m.in.

- A. **Reformę systemu zarządzania kryzysowego (na każdym szczeblu administracji)** z uwzględnieniem roli organizacji pozarządowych różnego typu oraz instytucji pomocy społecznej, szkół, itp. oraz **skoordynowanie działania z zakresu zdrowia, edukacji i polityki społecznej**

¹ <https://www.google.com/url?q=https://fakty.ngo.pl/raporty/rok-w-pandemii-2020-2021&sa=D&source=editors&ust=1617363945497000&usg=AOvVaw2gFagEQhAr3BL5ZByyA5t>

- ❖ **budowanie lokalnych sieci współpracy i zaufania** - obejmujących organizacje społeczne i samorządy lokalne oraz społeczną odpowiedzialność biznesu; w szczególności chodzi o działania obejmujące: (1) tworzenie, wspieranie centrów aktywności społeczno - obywatelskiej - stanowiących centra szybkiego, sprawnego zarządzania kryzysem, przestrzeń mobilizacji potencjału ludzkiego i wolontariatu, źródło kontaktów i więzi społecznych, (2) **wsparcie psychospołeczne** - wzmocnienie funkcjonowania w społeczności lokalnej, (3) kształtowanie i wzmocnianie **umiejętności samoorganizacji społeczeństwa**, w tym opracowanie "narzędziowników" i dobrych praktyk, sprawdzonych rozwiązań, badania, analizy z wnioskami i rekomendacjami na przyszłość, m.in. sprawdzone zrzutki/zbiórki, aktywności integrujące społeczność w kryzysie (np. szycie maseczek, wyprowadzanie psów, naprawa zużytego sprzętu komputerowego dla dzieci celem lekcji zdalnych); samopomoc sąsiedzka, dobrze zorganizowany wolontariat oparty nie tylko o OSP, WOPR/TOPR, ale szerszą grupę organizacji i lokalnych/skolnych kół wolontariatu,
 - ❖ **wpracowanie rozwiązań, które w sytuacji kryzysowej jak pandemia wskazują sposoby stosowania procedur związanych z zamówieniami publicznymi oraz organizowania zbiórek publicznych (finansowych i rzeczowych),**
 - ❖ **wzmocnienie umiejętności i zasobów organizacji pozarządowych (społecznych) służących inicjowaniu i koordynowaniu szybkiej organizacji się społeczeństwa, w tym grup samopomocowych, samopomocy sąsiedzkiej.** O tym jak trudna jest obecnie kondycja społeczeństwa i podmiotów (organizacji, grup) świadczą m.in. wspomniane badania Stowarzyszenia KLON/JAWOR - mało kadr, mniej wolontariuszy, konieczne nie tylko wsparcie psychologiczne, ale też w szerszym zakresie, m.in. odbudowanie sprawnych zespołów; dostosowanie usług społecznych do cyfrowej transformacji.
- B. **Edukacja na rzecz kapitału społecznego** - wzmocnienie roli szkoły i instytucji lokalnych, w tym publicznych i społecznych. Zagadnienia te nie powinny być jedynie częścią dotychczasowych komponentów, ale także niezbędnym zakresem wsparcia w niniejszym Komponentcie.
- C. **Wsparcie podmiotów społeczeństwa obywatelskiego (ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych) w działaniach niezbędnych do realizacji punktów A-E w KPO**
- D. **Wzmocnienie roli tzw. społecznej odpowiedzialności biznesu**
- E. Wzmocnienie organizacji pozarządowych i innych podmiotów w świadczeniu usług społecznych i pomocy społecznej:
- ❖ **wzmocnienie ekonomii społecznej, spółdzielczości**, która dobrze się sprawdza już w sektorze pomocowym, ale też w kontekście aspektów zielonych, zielonej energii, "nadawanie rzeczom drugiego życia", dystrybucji wśród osób potrzebujących;
 - ❖ **wzmocnienie podmiotów**, które prowadzą działania na rzecz przeciwdziałaniu zjawiskom związanym z wykluczeniem cyfrowym i mogą się sprawdzić w **walce z ubóstwem cyfrowym** w wymiarze obywatelskim i podmiotowym, a także z **ubóstwem energetycznym**, tj. wzmocnienie w tej części Komponentu C. Transformacja cyfrowa (wzmocnienie przemian cyfrowych w sektorze publicznym, społeczeństwie i gospodarce);
 - ❖ **wzmocnienie społecznych ośrodków/placówek świadczących usługi wspierania rodziny oraz pomocy społecznej**, m.in. dla dzieci i młodzieży (placówki wsparcia dziennego, świetlice, kluby), seniorów i osób z potrzebami (domy pomocy społecznej, inne), warsztaty terapii zajęciowej, domy dziecka i piecza zastępcza, wsparcie dla młodzież NEET - tego typu wsparcie i praca placówek nie mogą na żadnym etapie zaprzestawać swojej działalności - są ważnym elementem szerszego systemu zabezpieczenia zdrowia psychicznego oraz ładu społecznego. Niestety wiele placówek musiało zawiesić lub zaprzestać prowadzenia działalności, niestety trzeba to w znacznym stopniu odbudowywać, gdyż może publiczne placówki miały siłę i szansę przetrwać, ale te prowadzone przez organizacje, zwłaszcza w mniejszych społecznościach niestety nie.
- F. **Wzmocnienie podmiotów społeczeństwa obywatelskiego do zdolności w efektywnym i sprawnym funkcjonowaniu ochrony zdrowia i profilaktyki**, co niezbędne jest dla uzupełnienia realizacji Komponentu D.

Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia (sprawne funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia oraz poprawa efektywności, dostępności oraz jakości świadczeń zdrowotnych), w tym

- ❖ uwzględnienie w **reformie systemu służby zdrowia**, która oparta jest w znacznym stopniu na publicznych oraz prywatnych podmiotach leczniczych, tzw. deinstytucjonalizacji, to jest przejście od usług publicznych na rzecz społecznych. Podmioty społeczne nie miałyby problemu z przyjęciem darowizn rzeczowych i pieniężnych oraz przyjęcia wsparcia wolontariatem (ten problem pojawił się podczas zarządzania kryzysowego w czasie pandemii COVID-19);
- ❖ ważne jest także wyciągnięcie wniosków i zwrócenie uwagi, że obecnie nie tylko działają podmioty lecznicze, ale też organizacje pozarządowe współpracujące z Państwowym Systemem Ratowniczym. Oprócz takich jak WOPR, GOPR, OSP, itp. włączenia wymagają także organizacje, które pracują z lokalną społecznością w dużych i mniejszych miejscowościach, od streetworkingu, animacji, wsparcia i doradztwa psychospołecznego, terapeutycznego, rehabilitacyjnego, a także m.in. asystent rodziny w strukturach OPS.

G. **Reforma przepisów dot. dialogu i konsultacji społecznych w obliczu sytuacji kryzysowej** - musimy rozmawiać w szerszym gronie, trzeba zauważyć, iż oprócz Rady Dialogu Społecznego istnieje w Polsce wiele ciał dialogu (różnych rad, komisji). Funkcjonują one w większym lub mniejszym stopniu na wszystkich szczeblach administracji publicznej, zauważamy jednak, że działają w odosobnieniu i nie mają narzędzi do współpracy oraz koordynacji prowadzonych przez siebie aktywności i stanowisk/rekomendacji, co warto byłoby zmienić dla uzyskania efektu synergii i sprawności, w szczególności w sytuacjach kryzysowych.

- ❖ W gotowości do **dialogu** są **sieci i federacje** przygotowane do współpracy, faktem jednak jest, że ta gotowość nie jest zoptymalizowana na każdym szczeblu administracji - różnie to wygląda w zależności od samorządu, zatem koniecznie jest wzmocnienie tego sposobu działania;
- ❖ kultura budowy **realnego dialogu**, do którego włączane są wszystkie zainteresowane środowiska z poszanowaniem ich niezależności i autonomii, a jego efektem są dobre rozwiązania, do których dochodzi się w drodze **konsensusu**. Ważne jest także aby mówić o jakości tego dialogu, rozumianego jako rzeczywiste współdziałanie pomiędzy jego stronami. Takie warunki będą tworzyć tylko ciała z realnym przedstawicielstwem społeczeństwa obywatelskiego, powołane w transparentnych procesach i funkcjonujące w przejrzysty sposób. Ważna tu jest **zasada partnerstwa**, unormowana przez Rozporządzenie delegowane KE z 2014 r. Choć nie jest ona obligatoryjna przy Instrumencie na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, daje znacznie większe możliwości efektywnego przygotowania, wdrażania, monitorowania i reform i inwestycji. Niestety podczas dotychczasowych prac nad KPO i programami krajowymi dot. Umowy Partnerstwa zauważyć można znaczną **dysproporcję w reprezentatywności partnerów**, tj. w relacji przedstawicieli administracji publicznej do partnerów spoza administracji, a udział społeczeństwa obywatelskiego był praktycznie żaden.

Ponadto kluczowym aspektem, który musi być uwzględniony w KPO jest wzmocnienie roli monitoringu i kontroli społecznej

- ❖ Niepokoi brak szerszej społecznej kontroli nad programowaniem oraz wdrażaniem reform i inwestycji KPO. Obecnie jedyny organ kontrolny – **Komitet Monitorujący** – w zaproponowanym składzie nie uwzględnia podmiotów innych niż uczestniczące w programowaniu i realizacji;
- ❖ Postulujemy rozszerzenie systemu zarządzania i kontroli KPO o **komisje konkursowe** do oceny wniosków oraz **komitet sterująco-monitorujący** (uformowany w sposób gwarantujący zachowanie zasady reprezentatywności - zob. niżej), do którego zadań należało będzie zatwierdzanie listy rankingowej przy **zapewnieniu systematycznej ewaluacji całego procesu**;
- ❖ Dodatkowo konieczne jest opracowanie **niedyskryminującej i przejrzystej procedury wyboru** przedstawicieli do komitetu sterująco-monitorującego KPO, a także kryteriów, które pozwalają **uniknąć konfliktu interesów**. Wszystko

to przy jednoczesnym zapewnieniu **reprezentatywności i zachowaniu równej proporcji osób** z każdej z trzech grup partnerów,

- (1) **władzy krajowej, regionalnej i lokalnej,**
- (2) **partnerów społeczno-gospodarczych oraz**
- (3) **podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.**

Faktem jest, że powyższe zagadnienia wymagają jeszcze dopracowania, ale to w trakcie pandemii okazało się, jak ważne jest zaangażowanie i współpraca wszystkich środowisk. Liczymy, że właśnie powyższe zagadnienia - rekomendowane reformy i inwestycje znajdą swoje odzwierciedlenie w KPO. Projekt KPO w wersji przedstawionej do wystućhań publicznych wydaje się odbiegać w wielu miejscach od treści rozporządzenia unijnego z dnia 12 lutego 2021 r. ustanawiającego Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności. W celu zadbania o większą spójność obu dokumentów warto wykorzystać pozostały jeszcze czas na dopracowanie polskiego KPO. W tym dokumencie przedstawiono również szereg dodatkowych, stojących za tym przesłanek merytorycznych.

Człowiek, który żyje w poczuciu bezpieczeństwa, w otoczeniu zrozumienia i zaufania, ma bliskich i przyjaciół, sieć znajomych, może dbać o społeczność lokalną i nie będzie się bać podejmować ryzyka, które nieodzownie wiąże się z przezwyciężeniem kryzysu. Tylko wtedy, gdy wiemy, że nie zostaliśmy sami, że możemy jeszcze na kogoś liczyć, gdy będziemy umieli ze sobą rozmawiać i wspólnie wypracowywać rozwiązania, możemy przezwyciężyć niejedne trudności i zmierzyć się z wyzwaniem - kto wie, może dużo bardziej wymagającym niż panująca od ponad roku pandemia.

Ten warunek dotyczy też Państwa i jego struktur - na każdym szczeblu administracji. Warto by korzystało ono przy tym z doświadczenia organizacji, które od lat pracują nad budowaniem tak rozumianego kapitału i więzi społecznych.

Opracowano na podstawie wystąpień w trakcie wystućhań publicznych dotyczących projektu KPO (marzec 2021 r.) przez zespół w składzie Karolina Dreszer - Smalec, Justyna Duriasz-Bułhak, Piotr Frączak, Iwona Janicka, Marta Gumkowska, Barbara Kapturkiewicz, Łucja Kucmin-Węglarczyk, Kinga Łozińska, Alicja Pacewicz, Filip Pazderski, Urszula Stefanowicz.

2 kwietnia 2021